

BIBLIJNE ROZUMIENIE ŚWIADECTWA

Świadectwo, jak to ujmuje i przedstawia Biblia, ma ścisły związek z prawdą i wiernością¹. „Dawać świadectwo” znaczy publicznie deklarować i potwierdzać – zwłaszcza gdy wymagają tego okoliczności – prawdziwość jakiegoś wydarzenia bądź czynu lub słów². Chodzi zarówno o relacje między ludźmi, jak i odniesienia wobec Boga, tak w przypadku indywidualnych osób, jak i całej wspólnoty ludu Bożego wybrania. Oba wymiary mają wiele wspólnego, bo istnieje wzajemność między dawaniem wiarygodnego świadectwa w życiu społecznym a świadczeniem o Bogu, które znajduje wyraz w życiu religijnym. Wiarygodność człowieka w zakresie relacji międzyludzkich uzasadnia nadzieję, że okaże się on także prawdomównym i wiernym świadkiem Boga. Na płaszczyźnie religijnej świadectwo ma dwojakie znaczenie. Pierwsze wynika z faktu, że Bóg jest Świadkiem ważnych wyborów życiowych i wydarzeń, które dokonują się w świecie, zaś drugi wynika z obowiązku wierności Bogu, co urzeczywistnia się w postawach i słowach czyniących ludzi mężnymi świadkami Boga oraz Jego obecności i działania w świecie.

Spoleczne wymiary świadectwa

Ponieważ nieustannie odbywa się przedstawianie rzeczywistości oraz jej opowiadanie, istnieje więc napięcie między tym, co

---

¹ Obszernie i wieloaspektowo zob. 'ēd witness, w: E. Jenni, C. Westermann, *Theological Lexicon of the Old Testament*, t. 2, Peabody, Mass 1997, s. 838-846; H. Simian-Yofre, H. Ringgren, 'wd, 'ēd, 'ēdūt, w: G. J. Botterweck, H. Ringgren, H.-J. Fabry oraz D. W. Stott (przekł.), *Theological Dictionary of the Old Testament* (TDOT), t. 10, Grand Rapids 1999, s. 495-516; R. B. Chisholm, 'wd, w: W. A. van Gemeren (red. nac.), *New International Dictionary of Old Testament Theology & Exegesis*, Carlisle 1996, s. 335-340.

² Por. M. Prat, P. Grelot, *Świadectwo*, w: X. Léon-Dufour, *Słownik teologii biblijnej*, przeł. K. Romaniuk, Warszawa 1973, s. 949-953.

się wydarzyło, a tym, jak jest to przeżywane, postrzegane i opowiadane. W Starym Testamencie dochodzenie do prawdy nabiera charakteru urzędowego, co znajduje wyraz w postępowaniu sądowym lub sporze prawnym. Sędzia, zobowiązując do złożenia zeznań pod przysięgą, zarazem zobowiązuje strony do świadczenia prawdy. Wymawianie się, albo kłamstwo, ściągają na winowajcę i świadków surową karę, wymagającą złożenia ofiary przebłagalnej (Kpł 5,1). Ustalanie prawdy odbywa się na wiele sposobów. Jako świadectwa, które służą jej ustaleniu, mogą być wykorzystywane zwierzęta albo przedmioty, których posiadanie, bądź brak, wskazuje na właściciela czy bieg wydarzeń (Rdz 21,30; 31,43 – 32,1; 38,18.25; por. Rt 4,7; Iz 8,16.20)³. Najważniejsze jest świadectwo osób znających prawdę, co czyni z nich świadków powoływanych w procesach rozstrzyganych przez niezawisłych sędziów. Udziału świadków wymaga również zawieranie istotnych kontraktów prawnych skutkujących poważnymi zobowiązaniami, co ma sprzyjać dotrzymywaniu podjętych obietnic i zobowiązań. Biblijne słownictwo w tej dziedzinie odzwierciedla pojęcia oraz prawa i zwyczaje przyjęte wśród starożytnych sąsiadów Izraela, a zatem szeroko rozpowszechnioną i przyjętą praktykę⁴.

Prawodawstwo biblijnego Izraela przykładą wielką wagę do skutecznego ustalenia prawdy w procesie sądowym. Podkreśla, że w przypadku ciężkich oskarżeń, np. o cudzołóstwo, nie wolno nikogo potępić ani skazać bez wysłuchania zeznań wiarygodnych świadków (Lb 5,12-15). Nie mogą to być osoby przypadkowe, nie wolno też poprzestać na zeznaniach jednego człowieka, lecz trzeba powołać co najmniej dwóch albo trzech świadków (Lb 35,30; Pwt 17,6; 19,15; zob. też: Mt 18,16; 2Kor 13,1; 1Tym 5,19)⁵. Gdy popełniony zły czyn zasługuje na wydanie wyroku śmierci, wtedy świadkowie występujący przeciw oskarżonemu podejmują pełną

³ Zob. np. C. Mabee, *Jacob and Laban: The Structure of Judicial Proceedings (Genesis XXXI 25-42)*, „Vetus Testamentum” 30/1980, s. 192-207.

⁴ M. Parnas, *‘Ēdūt, ‘Ēdōt, ‘Ēdwōt in the Bible, against the Background of Ancient Near Eastern Documents*, „Shanationian Annual for Biblical and Ancient Near Eastern Studies” 1/1975, s. 235-246; D. Pardee, *yph „Witness” in Hebrew and Ugaritic*, „Vetus Testamentum” 28/1978, s. 204-213.

⁵ B. S. Jackson, *Two or Three Witnesses*, w: tenże, *Essays on Jewish and Comparative Legal History*, Studies in Judaism in Late Antiquity 10, Leiden 1975, s. 153-171.

odpowiedzialność za wyrok, czego potwierdzenie stanowi to, że jako pierwsi uczestniczą w jego wykonaniu (Pwt 17,7). Gdyby ich świadectwo okazało się fałszywe, powinni ponieść taką karę, jakiej domagali się dla oskarżonego, niesłusznie go obwiniając (Pwt 19,16-21). Wiele miejsca w prawodawstwie pierwszej części Biblii chrześcijańskiej zajmują ostrzeżenia przed złymi i niegodziwymi świadkami, z czego wniossek, że groźba dawania fałszywego świadectwa była nie tylko realna, lecz i częsta. Działo się tak, gdy prawda była wykrzywiana przez fałsz i kłamstwo⁶, czego następstwem stawały się dotkliwe nadużycia i wypaczenia w życiu społecznym i religijnym.

Wymóg prawdomówności i zakaz fałszywego świadectwa jest treścią ósmego przykazania Bożego, stanowiącego jeden z fundamentalnych składników etyki biblijnego Izraela, zachowanego w dwóch niemal jednobrzmiących wersjach: „Nie będziesz mówił przeciw bliźniemu twemu kłamstwa jako świadek” (Wj 20,26) oraz: „Nie będziesz mówił fałszywie przeciw bliźniemu swemu jako świadek” (Pwt 6,20). Ósme przykazanie należy do drugiej części *Dekalogu*, na którą składają się dwa paralelne człony, obejmujące w Wj 20,13-15 i Pwt 5,17-19 surowe zakazy popełniania przestępstw („Nie zabijaj”; „Nie cudzołóż”; „Nie kradnij”) oraz w Wj 20,16-17 i Pwt 5,20-21 zakazy dopuszczania się tego, co do nich prowadzi („Nie mów fałszywego świadectwa przeciw bliźniemu twemu”; „Nie pożądaj żony bliźniego twego”; „Ani żadnej rzeczy, która jego jest”)⁷.

Obok nurtu legislacyjnego i na jego kanwie rozwijała się bogata tradycja mądrościowa, piętnująca składanie fałszywych zeznań i świadczenie nieprawdy (Prz 12,17; 14,5.25; 19, 5.9.28; 21,28; 25,18)⁸. Dawanie fałszywego świadectwa traktowano jako zamach na porządek społeczny i obrazę Boga, wyszczególnioną jako szosta z siedmiu największych niegodziwości, jakich można się dopuścić (Prz 6,16-19). Mimo wyraźnego prawodawstwa oraz mądrościowych nauk i ostrzeżeń, w księgach świętych znajdujemy przykłady

⁶ Zob. J. Cambier, P. Grelot, *Kłamstwo*, w: *Słownik teologii biblijnej*, s. 375-377.

⁷ J. L. Ska, *Introduzione alla lettura del Pentateuco. Chiavi per l'interpretazione dei primi cinque libri della Bibbia*, Bologna 2000, s. 64.

⁸ Zob. W. Bühlmann, *Vom rechten Reden und Schweigen: Studien zu Proverbien 10-31*, Orbis Biblicus et Orientalis 12, Friburg-Göttingen 1976.

procesów, w których udział fałszywych świadków doprowadził do wydania niesprawiedliwego wyroku (1Krl 21,9-14; Dn 13,34-59). Motyw wołania o wybawienie od fałszywych świadków i niesprawiedliwych sędziów jest częsty w psalmach (Ps 27[26],12; 35[34],11), potwierdzając, że życie i postępowanie Izraelitów rozumiało się z ideałami prawdy i sprawiedliwości. Ponieważ dawanie prawdziwego świadectwa wymaga bezkompromisowości i odwagi, człowiek, który podejmuje ryzyko świadczenia na korzyść biednego ubogiego, nie powinien polegać wyłącznie na sobie, ale zaufać Bogu i zdać się na Jego opiekę i pomoc (Ps 12[11],5-6)⁹.

Składanie fałszywego świadectwa jest surowo potępiane również w Nowym Testamencie. Ewangelisti zgodnie przekazali pamięć o tym, że udział fałszywych świadków w procesie Jezusa doprowadził do niesprawiedliwego oskarżenia Go i skazania na śmierć (Mt 26,57-67; Mk 15,53-65; Łk 22,66-71; J 18,12-24). Fałszywy świadkowie, przekupieni przez arcykapłanów i „starszych”, mieli wypaczyć orędzie o zmartwychwstaniu Jezusa (Mt 28, 11-15), a tym samym uniemożliwić krzewienie się wiary w Jezusa jako Mesjasza i Syna Bożego. Ale stało się inaczej, ponieważ nie zabrakło tych, którzy – dając świadectwo prawdzie – stali się głosicielami Jezusa i świadkami tego, kim On jest i czego dokonał.

Na kartach Nowego Testamentu są wielokrotnie wzmiankowane społeczne aspekty świadectwa. Żydzi galilejscy świadczyli o Jezusie i Jego działalności, co skutkowało rozprzestrzenianiem się wieści o Nim, a także napływem tłumu, w którym byli liczni chorzy (Łk 4,23-26). Żydowscy mieszkańcy Cezarei Nadmorskiej dawali dobre świadectwo o setniku Korneliuszu (Dz 10,22), a Żydzi w Damaszku o Ananiaszu (Dz 22,12). Wraz z utworzeniem i okrzepnięciem pierwszych wspólnot chrześcijańskich cenne stało się świadectwo wystawiane poszczególnym osobom przez zaufanych współwyznawców. Tak postępowwała jerozolimska wspólnota chrześcijańska w odniesieniu do kandydatów na diakonów (Dz 6,3). „Bracia z Listry i Ikonium” dawali dobre świadectwo o Tymoteuszu (Dz 16,2), chrześcijanie Tesalonik o Pawle (1 Tes 2,10), cenne też było świadectwo „wszystkich” o Demetriuszu (3 J 12). Z kolei Paweł daje dobre świadectwo o wyznawcach Chrystu-

⁹ Zob. P. D. Miller Jr., *‘yāpiah in Psalm XX 6*, „Vetus Testamentum” 29/1979, s. 499-500.

sa w Koryncie (2Kor 8,3) i w Galacji (Ga 4,13-15). Świadectiono dawane przez Apostoła Narodów przyczynia się do budowania i umacniania Kościoła, ma zatem wymiar religijny. To samo można powiedzieć o świadczeniu na korzyść chrześcijan nawróconych z pogaństwa (Dz 15,8), których gorliwość uzasadnia, by ich wysłuchać i wyjść naprzeciw ich potrzebom.

Świadectiono Boga i Jezusa Chrystusa

Gdy ludzie podejmują wzajemne zobowiązania, przywoływanie Boga na świadka uwiarygodnia i potwierdza to, do czego się zobowiązują. Towarzyszy temu nastrój powagi i uroczysta oprawa, która znajduje wyraz w specjalnym słownictwie (1Sm 12,5; 20,12). W sytuacjach niejasności lub sporów Bóg jest traktowany jako Gwarant ostatecznego zwycięstwa prawdy. Uczestnikiem tego postępowania staje się „niebo i ziemia”, czyli całe stworzenie (Pwt 4,26; 30,19; 31,28), jako szczególnie wymowni świadkowie mocy i wierności Boga, a także gwaranci prawdy, której poznawanie i uszanowanie jest obowiązkiem ludzi¹⁰. Hiob, po bezradnym odpieraniu zarzutów przyjaciół, uznał, że może polegać wyłącznie na Bogu, do którego zwraca się z wołaniem, by stał się rozstrzygającym Świadkiem prawdy, a zatem również obrońcą człowieka dotkniętego cierpieniem i pomówieniami (Hi 16,7-8.19)¹¹. Wzgląd na Boga jako Świadka dominuje również w biblijnej koncepcji małżeństwa. Skoro *Księga Rodzaju*, w opowiadaniu o stworzeniu pierwszej pary ludzkiej (2,4b-24), przedstawia Boga jako Swata, który jest świadkiem radości mężczyzny na widok kobiety oraz ich złączenia się „w jedno” (3,24), to każde małżeństwo cieszy się tą samą obecnością i opieką Bożą¹².

¹⁰ M. Delcor, *Les attaches littéraires, l'origine et la signification de l'expression biblique „Prendre à témoin le ciel et la terre”*, „Vetus Testamentum” 16/1966, s. 8-25.

¹¹ Por. E. Beaucamp, *Le goël de Jb 19,25*, „Laval Théologique et Philosophique” 33/1977, s. 309-310; J. B. Curtis, *On Job's Witness in Heaven*, „Journal of Biblical Literature” 10/1983, s. 549-562.

¹² W tradycji żydowskiej istnieje pogląd, że Bóg stale pełni rolę swata, sprzyjając i pomagając swoim wyznawcom w znalezieniu odpowiedniego partnera czy partnerki, jest też Świadkiem ślubu oraz wspomaga męża i żonę w małżeństwie.

Bóg występuje jako Świadek przede wszystkim wówczas, gdy objawia siebie przez swoje czyny i słowa¹³. Ponieważ „Boga nikt nigdy nie widział” (J 1,18), wiemy o Nim tyle, na ile nam siebie odśłoni. Kim jest Bóg, mówi Jego imię objawione Mojżeszowi podczas powołania na Synaju (Wj 3,14): JESTEM świadczy, że Imieniem Boga jest Jego życiodajna obecność¹⁴. Stary Testament kładzie mocny nacisk na jedyność Boga, w kontraście do politeistycznych wierzeń pogańskich, polegając w wyznawaniu tej prawdy przede wszystkim na Jego autoprezentacji, ukazanej dobitnie w *Torze* (Wj 20,20) i nauczaniu prorockim (Iz 45,21-24). Podstawowe i normatywne wyznanie wiary, stanowiące *credo* Izraela (Pwt 6,4-5)¹⁵, nie jest rezultatem zmuszonych dociekań ani ludzkich ustaleń, lecz najgłębszym przejawem zawierzenia objawiającemu siebie Bogu, opartym na niezłomnej pewności, że to świadectwo jest prawdziwe. Źródłem i definitywnym gwarantem monoteizmu Izraela jest prawdomówny Bóg, który dopuszcza swoich wyznawców do głębszego i pełniejszego rozeznania niż to, jakie mają ludy i narody pogańskie. Wyznanie wiary uzasadnia obowiązek świadectwa, który znajduje wyraz zarówno w dystansie, pogardzie albo ironii wobec wierzeń politeistycznych, jak i w mężnym przeciwstawieniu się poganom wtedy, gdy trzeba stanąć w obronie wiary monoteistycznej (1Krl 8,60; 18,20-40; 2Krl 19,19.35-36; 23,4-20).

Jednym z najważniejszych przymiotów Boga jest wierność, wyrażająca się w dotrzymywaniu i stałym ponawianiu obietnic danych patriarchom. Powołaniem Izraelitów jest świadczenie, że „Pan, Bóg Abrahama, Izaaka i Jakuba/Izraela” (1 Krl 18,36; 1 Krn 29,18; 2Krn 30,16), który związał się z nimi przymierzem, potwierdza swą wierność w dziejach ludu wybrania, dochowując swych obietnic (Pwt

¹³ R. Pietkiewicz, *Obraz Boga objawiającego się poprzez swoje czyny i relacje. Studium z teologii narracyjnej Starego Testamentu*, w: J. Swastek, M. Piela (red.), *Servus Sanctae Hedvigis Fidelis. Księga dedykowana Księdzu Antoniemu Kielbasie SDS*, Wrocław, s. 519-534.

¹⁴ Konkretnie współczesne przykłady przeżywania tego wątku zob. W. Chrostowski, *Niewidomi w Piśmie Świętym*, „Collectanea Theologica” 82(2012) nr 2, s. 21-22.

¹⁵ Tenże, *Wychowanie i kształcenie młodego pokolenia w przedwygnaniowym Izraelu*, w: tenże (red.), „Czynić sprawiedliwość w miłości” *Księga Pamiętkowa od Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego dla Jego Eminencji Józefa Kardynała Glempa w dwudziestą rocznicę posługi prymasowskiej*, Warszawa 2001, s. 23-38.

4,31; 8,18; Joz 24,2-3; 2 Krl 13,23; 17,15; 1Krn 16,15-16; 2Krn 20,7; Ne 9,7-8.15-16; Iz 41,8-10). Pieśń Mojżesza, umieszczoną pod koniec *Księgi Powtórzonego Prawa* (32,1-43), poprzedza polecenie: „Zapisać sobie teraz tę oto pieśń. Naucz jej Izraelitów, włóż im ją w usta, aby ta pieśń była dla Mnie świadkiem przeciwko synom Izraela” (Pwt 31,19). To świadectwo nabierało więc szczególnej wymowy w kontekście przewidzianych niewierności: „Lecz gdy spadną na nich liczne nieszczęścia i klęski, ta pieśń będzie świadczyć przeciwko nim, bo usta ich potomków jej nie zapomną” (31,21). Wzgląd na wierność Boga stoi zatem u podstaw indywidualnej i zbiorowej pamięci, która stała się sednem tradycji, jakie zostały się na świętą Tradycję biblijnego Izraela utrwaloną w pismach uznanych za kanoniczne, czyli normatywne dla wiary ludu Bożego. Z tego względu Biblia stanowi trwałe i niezaprzeczalne świadectwo istnienia i działania Boga, a także Jego szczególnych więzi z Izraelem, ukierunkowanych jednak uniwersalistycznie, czyli dla dobra całej ludzkości, ku przyszłości, którą Bóg zamierzył i skutecznie zrealizuje. Bóg występuje przeciw Izraelowi wtedy, gdy łamie on warunki przymierza (Ps 50[49],7), ale zarazem właśnie Bóg jest Gwarantem trwałości i żywotności ludu Bożego wybrania, którego wrogowie nigdy nie przemogą.

Wyznawanie Boga zakorzenione w rzeczywistości przymierza oznacza potrzebę odwzajemniania Bożej wierności i powinność naśladowania Boga, rozumianą jako powołanie do świętości (Kpł 19,1 i in.). Łączy się to z wezwaniami do poznania Boga i wypełniania Jego woli, której wyrazem są przykazania. Pochodzą one od Boga i – analogicznie jak pierwsze przykazanie stanowiące dar dla Adama w ogrodzie Eden (Rdz 2,15-16)¹⁶ – „dają życie”. Ponieważ ich przestrzeganie wymaga świadomego udziału a także wysiłku potrzebnego, by przeciwstawić się złu, lub z nim zerwać, sam Bóg daje świadectwo, że warto i trzeba zachowywać Jego wolę, zrywając z tym, co grzeszne, i przestrzegając przykazań (2 Krl 17,13; Ps 19[18], 8; 78[77], 5; Ps 119¹⁷). Wzgardzenie przykazaniami czy ich łamanie niszczy porządek społeczny i obraca się przeciw Bogu.

¹⁶ Tenże, *Anatomia pokusy (Rdz 3,1-6)*, „Przegląd Powszechny” 5/1984, s. 198-207.

¹⁷ Zob. S. Bergler, *Der längste Psalm – Anthologie oder Liturgie?* „Vetus Testamentum” 29/1979, s. 257-288.

„Dziesięć Słów” (hebr. *‘aseret haddevarim*) to „Dziesięć Przykazań”, bo kiedy Bóg mówi, nie wolno gardzić Jego pouczeniami (Prz 4,2; 19,16). Dwie kamienne tablice, na których zostały wypisane przykazania, otrzymały nazwę Świadcstwa (Wj 25,16; 31,18)¹⁸, zaś przechowywane w Arce Przymierza, stanowiącej widzialny znak niewidzialnej obecności Pana (Wj 19,5-6; 31,18; 32,15; 34,29; Pwt 7,6; 26,17-18; 29,11-12; 31,24-27; 1Sm 4,4; 2Sm 6,2; 1Krn 28,2) sprawiły, że stała się ona Arką Świadcstwa (Wj 25,10-22; 31,18; 34,1.4; 40,3.5.21-22). Materialna obecność przykazań wśród ludu miała wartość wychowawczą: przemawiała na korzyść Boga oraz potwierdzała potrzebę i wartość powinności moralnych wyrażonych w darze Prawa (Pwt 31,24-27), do których zobowiązuje wzajemność realizowana w wiernym wypełnianiu woli Bożej. Przenośny przybytek, który towarzyszył Izraelitom podczas wędrówki do Ziemi Obiecanej, stał się Mieszkanem (hebr. *miškān*) Świadcstwa (Wj 38,21; Lb 9,15).

Rolę świadka, który przemawia na korzyść Boga, mogą pełnić również przedmioty martwe, np. kamień. Po wejściu do Ziemi Obiecanej i zawarciu przymierza w Sychem „Jozue zapisał te słowa w księdze Prawa Bożego. Potem wziął wielki kamień i ustawił go tam pod terebintem. Następnie Jozue rzekł do zgromadzonego ludu: «Patrzcie, ten oto kamień będzie dla was świadectwem, ponieważ słyście wszystkie te słowa, które Pan mówił do was. Będzie on świadkiem przeciw wam, abyście nie wyparli się waszego Boga»” (Joz 24, 26-27). W podobnym duchu wypowiada się prorok Izajasz (Iz 19,19).

Wyjątkowym znakiem obecności i działania Boga jako Świadka byli prorocy biblijnego Izraela. Do natury profetyzmu należało to, że zajmował się religijną oceną przeszłości i teraźniejszości, aby nie tyle zapowiadać, ile skutecznie kształtować przyszłość. Nauczanie proroków zawierało wyraźne potwierdzenie łaskawości Boga dla Izraela, często wzgardzonej i odrzuconej, ale zawsze wiernej. Byli oni rzecznikami Boga, stając po Jego stronie wtedy, gdy wskazywał na niewierności ludu wybrania (Jr 29,23) i wzywał do nawrócenia. Gdy to nie przynosiło rezultatów, prorocy stawiali

¹⁸ Termin *‘ēdūt*, „świadectwo”, występuje w Biblii Hebrajskiej 46 razy, z czego 21 razy w *Księdze Wyjścia* oraz 12 razy w *Księdze Liczb*; cyt. za: H. Simian-Yofre, H. Ringgren, *‘wd, ‘ēd, ‘ēdūt*, w: TDOT, s. 498.

się uczestnikami procesu (hebr. *rib*), który Bóg wytaczał swemu ludowi, będąc w nim najwyższym Sędzią i zarazem Świadkiem oskarżenia (Am 3,13-15; Mi 1,2; Ml 3,5). Lecz celem tego procesu nie było potępienie, ani tym bardziej zerwanie więzi przymierza, lecz doprowadzenie Izraelitów do odwrócenia się od zła i nawrócenia. Świadek Boga dochodziło do głosu także w inny sposób. Analogicznie jak ustalenia i układy między ludźmi, przymierze Izraela z Bogiem obejmowało znaki, które miały być wskazane i przypomniane w przypadku niewierności ludu wybrania (Pwt 31, 19-21.26). Świadcami Boga stawały się wtedy „niebiosa i ziemia” (Pwt 4,26; 31,28; Ps 89[88],37), których stałość była potwierdzeniem Jego słów.

Nowy Testament podejmuje i pogłębia to spojrzenie, ukazując je w perspektywie chrystologicznej. W Jezusie Chrystusie wyraziła się bowiem ciągłość, brak ciągłości i zasadnicza nowość Bożego planu zbawienia. Ten temat znalazł najpełniejsze rozwinięcie w tradycji Janowej¹⁹. W Jezusie i przez Jezusa Bóg najpełniej objawił siebie, gdyż Jezus, Syn Boży, świadczy o tym, co widział i słyszał u Ojca (J 3,11.32-33). Dlatego Jezus jest Świadkiem w najpełniejszym tego słowa znaczeniu (Ap 1,5; 3,14), a Jego świadek, uwiarygodnione przez Ojca (J 5,31-32.37-38; 8,16-18), jest prawdziwe i nie do podważenia. Każdy, kto odrzuca Jezusa, odrzuca Boga, traktując Go jak kłamcę i zwodziciela (1J 5,9-13). Do tego dochodzi potwierdzone Boskim autorytetem świadek Pisma, którego pełne ukierunkowanie i znaczenie odkrywa się w Jezusie i przez Jezusa (Łk 24,25-27; J 5,39; Dz 10,43; Hbr 7,8.17; 1P 1,11). Aczkolwiek świadek Jezusa jest potwierdzane przez innych – przede wszystkim przez Jana Chrzciciela, który Go poprzedził i zapowiedział Jego los (J 1,6-8.15.19; 3,26-30; 5,33-36) – absolutnie wyjątkowa tożsamość Jezusa sprawia, że On sam wiarygodnie świadczy, kim jest (J 8,13-14), co osiągnęło apogeum w świadectwie złożonym przed Poncjuszem Piłatem (1Tm 6,13). Świadectwem mesjańskiej i Boskiej tożsamości Jezusa są też Jego czyny, przede wszystkim nadzwyczajne cuda postrzegane jako znaki, których dokonuje na polecenie Ojca (J 5,36; 10,25).

¹⁹ Obszernie zob. J. Beutler, *Martyria. Traditionsgeschichtliche Untersuchungen zum Zeugnissthemata bei Johannes*, Frankfurter Theologische Studien 10, Frankfurt am Main 1972.

Wartość świadectwa Jezusa stawała się szczególnie widoczna w najtrudniejszych sytuacjach kryzysowych, gdy formułowano przeciwko Niemu ciężkie, chociaż niedorzeczne, zarzuty, do czego posuwali się przedstawiciele religijnych i politycznych elit żydowskich (Mt 12,22-30; Mk 3,22-30; Łk 11,15-22)²⁰ oraz fałszywi świadkowie pozyskiwani na skutek przekupstwa (Mt 27,3-10; por. Dz 1,18-19; Mt 28,11-15). Uchylając zarzuty kierowane przeciwko sobie, Jezus wydaje prawdziwe świadectwo przeciw złemu i zepsutemu światu (J 1,9-11; 7,7), które – jak niegdyś świadectwo starotestamentowych proroków – nie zmierza do potępienia i wykluczenia, lecz do odzyskania Bożej „własności” (J 1,12-13; 3,16).

Świadectwo o Bogu i Jezusie Chrystusie

Skoro Bóg związał się przymierzem z Izraelem, który zyskał status ludu Jego wybrania, powinnością Izraelitów stało się wytrwałe i mężne świadczenie o Bogu (Iz 43,10; 44,8). Na mocy przymierza Izrael stał się uprzywilejowanym sługą Pana, który, odwzajemniając dobroć Bożą, odpowiada postawą bojaźni i czci (Pwt 6,5; Joz 24,14; 1Sm 12,14)²¹. Zaczynając od dzieci (Pwt 4,9; Joz 4,22; Ps 78,5; Iz 38,19), Izraelici mieli obowiązek przypominania i rozpamiętywania słów i czynów Boga postrzeganych jako cuda, czyli „znaki”, które nie pozwalają o Nim zapomnieć – nawet, a właściwie zwłaszcza, w sytuacjach niewierności albo wobec groźby apostazji. Powołanie Izraela urzeczywistniało się w obowiązku wyznawania jedyności Boga i Jego absolutnej władzy nad światem oraz dochowywaniu wierności w wypełnianiu Jego woli wyrażonej w przykazaniach. Przestrzeganie przykazań, zwłaszcza w sytuacji wygnania, a następnie diaspory, która stała się permanentną kondycją życia wielu Izraelitów, stawiało inne ludy i narody wobec pytania o religijną tożsamość wyznawców jedyne Boga. Świadectwo Izraela miało zatem wartość parenetyczną: pobudzało również pogan do refleksji i opamiętania oraz miało ich doprowadzić do „poznania” prawdziwego Boga (Ez 38,16; por. 1Krl 8,43.60; 2Krl 19,19; Iz 19,21; Ps 105[104],1; 145[144],12).

²⁰ Zob. W. Chrostowski, *Bluźnierstwo przeciw Duchowi Świętemu (Mt 12, 31n. i paral.)*, „Przegląd Powszechny” 2/1988, s. 208-221.

²¹ P. Auvray, P. Grelot, *Bojaźń Boża*, w: *Słownik teologii biblijnej*, s. 89-92.

Ponieważ wśród członków ludu Bożego były osoby, które doświadczyły szczególnego powołania, zlecającego im wypełnienie określonej misji, stawały się one również świadkami Boga i Jego słowa. Tego zaszczytu dostąpili Mojżesz (Wj 18,20), Samuel (1 Sm 10,8) i Dawid (1 Sm 12,5; Ps 89[88],37-38). Świadcząc o Bogu, potwierdzali niezłomność i świętość, które uczyniły z nich wielkich bohaterów wiary, miłych Bogu i stanowiących żywotny i trwały przykład do naśladowania (Dz 13,22-26; Hbr 11,1-40). Szczególne powołanie obejmowało też królów (Iz 55,3-5)²², a przede wszystkim kapłanów (Ez 44,23) i lewitów (Ne 8,12) z powodu ich przynależności do plemienia Lewiego, którego miejsce i rola w Izraelu była wyjątkowa.

Fundamentem skuteczności i trwałości świadectwa Izraela o Bogu była wierność (hebr. *emunah*), odwzajemniająca wierność Boga i rozumiana jako stałość wyrażająca się we właściwym postępowaniu moralnym oraz w modlitwie i pobożności („Amen”). Lud Izraela został wybrany i uzdolniony przez Boga, aby być Jego świadkiem wśród narodów (Iz 55,4). Jego posłannictwo polegało na świadczeniu o jedynym Bogu w słowach i czynach (Iz 43,10nn.; 44,8), przeciwstawiając się bałwochwalstwu, które nie może powołać się na żadne przekonujące dowody, które by je potwierdzały (Iz 43,9; Mdr 13-15; Rz 1,20-25). Wierne świadczenie o Bogu urzeczywistniało się nie tylko w okresach pomyślności, zwycięstw i chwały, lecz również w kontekście przegranych i klęsk (Ne 9,16-37)²³. Refleksja nad nimi była źródłem nadziei na oczyszczenie i odnowę.

Świadectwo o Bogu, przeżywane jako wierność w wyznawaniu Go i przestrzeganiu Jego przykazań, miało podwójny wymiar: *ad intra*, realizowany wewnątrz wspólnoty Izraela, zwłaszcza wobec tych, którzy ulegali pokusie niewierności, oraz *ad extra*, wyrażający się w wierności Bogu wśród tych, którzy Go nie znają.

²² Zob. J. H. Eaton, *The King as God's Witness*, „Annual of the Swedish Theological Institute” 7/1970, s. 25-40; E. T. Mullen, Jr., *The Divine Witness and the Davidic Royal Grant: Ps 89,37-38*, „Journal of Biblical Literature” 102/1983, s. 207-218.

²³ Na temat tego fragmentu zob. W. Chrostowski, *An Examination of Conscience by God's People as Exemplified in Neh 9,6-37*, „Biblische Zeitschrift” 34(1990) nr 2, s. 253-261; w języku polskim: *Rachunek sumienia ludu Bożego na przykładzie Ne 9,6-37*, „Collectanea Theologica” 60(1990) nr 4, s. 5-17.

W pierwszym przypadku „przykazania dające życie” (1 Krl 2,13; Ps 119[118],36.88) mogły się przeobrazić w „przykazania niedobre” (Ez 20, 25-26), obracające się przeciw tym, którzy je poznali, ale je łamią. Wiarołomstwo wobec woli Bożej ściagnęło na nich wielkie nieszczęścia jako karę za wielką niewierność²⁴. W drugim przypadku Izraelici stawali wobec obowiązku wyznania Boga w słowach i czynach, choćby takich, które wynikają z obowiązku przestrzegania przepisów pokarmowych. Sytuacja stawała się dramatyczna, gdy obowiązek świadectwa był posunięty aż do męczeństwa (2Mch 7,1-42). To nastawienie zostało podjęte i rozwinięte w Nowym Testamencie oraz w Kościele apostoelskim²⁵.

Jezus Chrystus przyszedł na świat, by dać świadectwo prawdzie (J 18,37), która ma moc oczyszczającą, odnawiającą i wyzwalającą, oraz stał się Świadkiem wiernym, odkrywającym najgłębszy sens i cel Bożego planu zbawienia (J 2,6; 3,16). W słowach i czynach Jezusa ujawniło się szczególne działanie Boga (J 3,23; 5,32; Ap 1,2), ponieważ w Nim Bóg zechciał objawić siebie (Mt 10,18; Dz 22,18; 2Tm 1,8). Wyznawcy Jezusa podejmują i kontynuują Jego dzieło, co wyraża się w głoszeniu Ewangelii (Mt 24,14), zapoczątkowanym przez grono Dwunastu (Dz 1,22; 2,32; 3,15), wybranych i powołanych (Mt 4,18-22; Mk 1,16-2) oraz ustanowionych (Dz 1,8), aby za wzorem Jezusa (Mt 4,23) obwieszczać Ewangelię całemu światu (Mt 28,16-20) i potwierdzać ją świadectwem swego życia²⁶. Polegając na trwałej obecności Jezusa w Kościele, Apostołowie są wspomagani przez Ducha Świętego, którego moc działa we wszystkich wierzących (1 J 5,6nn.), wspomagając i ochraniając dzieło ewangelizacji. Dając świadectwo o Jezusie Chrystusie (J 15,26), Apostołowie i wszyscy wyznawcy Chrystusa stają się

²⁴ W. Chrostowski, *Ambiwalencja darów Bożych: „Przeto i Ja nadałem im prawa niedobre...”* (Ez 20,25-26), „Przegląd Powszechny” 1/1986, s. 68-83.

²⁵ W judaizmie rabinicznym, który zaistniał po wszechstronnej przebudowie życia żydowskiego dokonanej po 70. r. po Chr., nastawienie do męczeństwa uległo radykalnej zmianie: rabini przeszli na pozycje określone pytaniem „jak przeżyć”, a nie tylko „jak żyć”; zob. zwięźle: W. Chrostowski, *Męczeństwo. W judaizmie*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 12, Lublin 2008, kol. 697-698.

²⁶ J. Kudasiewicz, *Manifest misyjny Jezusa (Mt 28,16-20)*, w: W. Chrostowski (red.), „*Mów, Panie, bo słucha sługa Twój*” *Księga Pamiątkowa dla Ks. Prof. Ryszarda Rubinkiewicza SDB w 60. rocznicę urodzin*, Warszawa 1999, s. 99-123.

Jego świadkami, zarówno względem innych żyjących (1Tm 6,12), jak i wobec zmarłych, którzy za życia zaufali Panu (Hbr 12,1nn.). Świadekstwo, jakie dają, jest prawdziwe i szczere (zob. Wj 20,26; 23,1-3; Prz 9,16), zaś wpisując się w logikę Bożego planu zbawienia, podejmuje dzieło starotestamentowych proroków, których słowa nie okazały się daremne (Ap 11,3-7).

Trzon świadectwa chrześcijańskiego stanowi proklamację słów i czynów Jezusa od chrztu w Jordanie aż do Jego zmartwychwstania i wniebowstąpienia (Dz 1,21-22). Dominujące znaczenie przypada głoszeniu Jego zmartwychwstania i chwały, które nadaje sens Jego ziemskiej misji, potwierdza Jego tożsamość mesjańską i Boską oraz sankcjonuje władzę nad światem (Łk 24,46; Dz 1,22; 2,32; 1P 4,13; 5,1)²⁷. Świadcowie Jezusa są odpowiedzialni za strzeżenie i przekazywanie pamięci o Nim, z której rodzi się posłuszeństwo wiary; potwierdzają też realność wydarzeń, które przeżyli, oraz prawdziwość zbawczego działania Boga (Łk 24,48; Dz 2,32; 1J 1,2; 4,14)²⁸.

Do tejże misji został powołany Szaweł, prześladowca Jezusa, który po głębokiej przemianie wewnętrznej stał się Jego najgorliwszym wyznawcą i głosicielem (Dz 8,1; Ga 1,15-20). Powołanie pod Damazkiem uczyniło z niego świadka Chrystusa dla wszystkich ludzi (Dz 22,15; 26,16; 1Kor 15,4-8; Ga 1,16-17), co w kontekście starożytnego świata oznaczało przezwyciężenie barier oddzielających narody pogańskie od przywilejów Izraela (Ef 2,14). Przemawiając do Izraelitów i pogan (Dz 22,15; 26,16; Ga 1,16; Ef 3,5-7), Paweł ogłasza jednym i drugim zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa, dodając, że jest ono warunkiem i zapowiedzią naszego zmartwychwstania (1Kor 15,15). Wytrwałe świadectwo Apostoła Narodów, potwierdzone gotowością do podejmowania wyrzeczeń i przyjęcia cierpień (2Kor 4,7-11; 6,3-10; 11,23-30), stało się zarzewiem wiary, na mocy której w różnych częściach starożytnego świata powstały i okrzepły liczne wspólnoty chrześcijańskie (1Kor 1,6; 2Tes 1,10).

²⁷ Zob. W. Rakocy, *Mowa Piotra w dniu Pięćdziesiątnicy: model pierwotnego kerygmatu* (Dz 2,14-41), „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 45(1998) nr 1, s. 111-122.

²⁸ J. Kudasiewicz, „Wy jesteście świadkami tego” (Łk 24,48). *Przyczynek do Łukaszowej teologii świadectwa*, w: *Świadek Chrystusowych cierpień* (1P 5,1). *Prace dedykowane Ks. Prof. A. Kubisiowi*, Kraków 2004, s. 519-540.

Również czwarta Ewangelia kanoniczna utożsamia głoszenie Ewangelii ze świadectwem wyrastającym z męznego przezwyciężania trudności i przeciwności oraz względu na przeżycia naocznego świadectwa (J 19,35; 21,24; 1J 1,1). Jan podkreśla, że sedno życia chrześcijańskiego wyraża się w świadectwie chrztu, którego symbolem jest woda (J 3,1-21), oraz Eucharystii, symbolizowanej przez krew (J 6,26-59). Przez chrzest i Eucharystię stajemy się synami Bożymi (Rz 8,16), którzy przyjąwszy świadectwo Jezusa – potwierdzone wiarą i nauczaniem Kościoła apostołskiego – zostają uzdolnieni do dawania przekonującego świadectwa o Jezusie, przez co zostały spełnione profetyczne zapowiedzi nowych czasów (Ap 12,17; 19,10)²⁹.

Świadectwo Jezusa, analogicznie jak świadectwo starotestamentowych proroków, było jednak odrzucane przez „świat” (J 3,11; 8,13) jako symbol mocy wrogich Bogu. Mówiąc obrazowo, gdy w Betlejem rodził się Zbawiciel, w Jerozolimie rosło już drzewo na Jego krzyż (por. Mk 6,11). Taki sam los stał się udziałem wyznawców Jezusa, co On wielokrotnie zapowiadał (Mt 10,18; Mk 13,9; Łk 21,13-14; 24,44-48; J 3,11; 8,13)³⁰. Nie chodzi o jakiegokolwiek przeciwności, lecz te, które wynikają z wiary w Jezusa i wierności Ewangelii (Mt 10,18; Mk 13,9; Łk 21,13-14) „z powodu świadectwa Jezusa” (Ap 1,9). Dawanie świadectwa nabiera wyjątkowej wartości wobec trybunałów i władców, ponieważ przyjmuje uroczysty charakter i wymaga zapłacenia najwyższej ceny. Obowiązek wierności Chrystusowi oznacza więc przyjęcie zapowiedzi cierpień i gotowość do ich znoszenia.

Świadectwem wiary, przypieczętowanym świadectwem krwi, jest męczeństwo jako wierność posunięta aż do oddania życia³¹. Pierwszym, który dał to świadectwo, był diakon Szczepan (Dz 7,54; 22,20). Wkrótce w jego ślady poszli Apostołowie i inni wyznawcy Jezusa, z wyjątkiem Jana (J 21,20-23), stanowiąc przykład dla wszystkich powołanych „dla świadectwa Jezusa i dla Sło-

²⁹ Por. P. Podeszwa, *Paschalna pamięć o Jezusie. Studium egzegetyczno-teologiczne wyrażenia „he martyria Iesou” w Apokalipsie św. Jana*, Poznań 2012.

³⁰ Zob. np. P. F. Szymański, *Imperatyw cierpienia według Łk 24,44-48*, „Scriptura Sacra” 10/2006, s. 137-149.

³¹ D. Kotecki, „Bądź wierny aż do śmierci” (Ap 2,10), „Verbum Vitae” 6(2007) nr 11, s. 159-184.

wa Bożego” (Ap 6,9; 17,6)³², to znaczy do świadczenia o prawdzie Ewangelii (Ap 11,7). Ich prześladowcy, których symbolem jest Babilon, odnoszą jedynie doraźne i pozorne zwycięstwo, ponieważ ostatnie słowo zawsze należy do Boga. Dzięki Niemu we wspólnocie z Chrystusem oraz „dzięki krwi Baranka i słowu swojego świadectwa” (Ap 12,11) definitywnie pokonają szatana, odwiecznego przeciwnika Boga.

Summary

According to Biblical perspective, there is a double meaning of witness. First, God is the Witness of important events and moral choices made by people, and Jesus Christ gives the true witness, revealing who God is. Second, people are obliged to be faithful to God, what is realized with their actions and words by which they become witnesses of God's effective presence in the world. Giving true witness to God is realized in two dimensions: *ad intram*, towards the other members of Israel and the Church, and *ad extram*, towards those, who does not know God. Christians should be ready to give the true witness to God who revealed Himself in Jesus Christ, even until martyrdom.

---

³² Obszernie zob. C. Korzec, *Martyres tou Logou*, Studia i Rozprawy 7, Szczecin 2006.